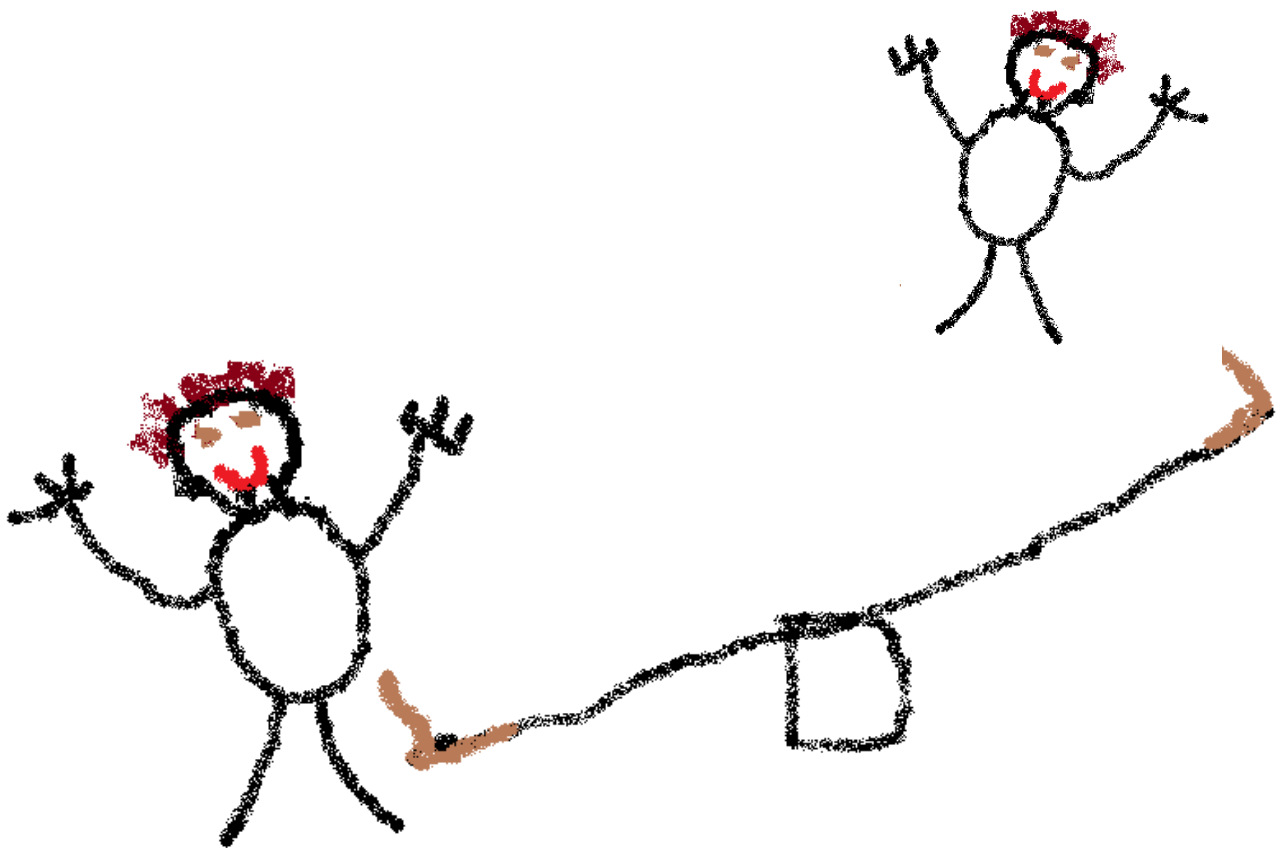

*‘Speeltuinen als buffer tegen
probleemgedrag’*

Deborah van Dijk

*‘Speeltuinen als buffer tegen
probleemgedrag’*

Deborah van Dijk

Master Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken

Universiteit Utrecht, juni 2011

Begeleiding door Dr. C. Baerveldt

Samenvatting

Met behulp van google maps, observaties ter plekke en enquêtes is onderzocht binnen hoeveel meter kinderen van moeders met een lage sociaal economische status een speeltuin ter beschikking hebben. Deze kinderen hebben namelijk verhoogd risico op het ontwikkelen van probleemgedrag en speelfaciliteiten kunnen een beschermende rol spelen. Minder dan de helft van de kinderen bleek over een tuin te beschikken en niet ieder kind had een bereikbare speeltuin in de buurt. Een verband tussen de afstanden, veiligheid en kwaliteit van de speeltuinen en probleemgedrag is niet aangetoond.

Inleiding

De aanpak van probleemgedrag bij jongeren is een veelbesproken onderwerp in de Nederlandse politiek. Uit titels als: ‘Zet probleemjongeren de buurt uit’ (de Pers, 25-11-2008), ‘Boete voor ouders probleemjeugd’ (de Pers, 12-09-2008) en ‘Stuur probleemjongeren naar het leger’ (het belang van Limburg, 20-01-2011), blijkt de aanpak vaak te zijn gericht op het gezin en het kind zelf. De fysieke omgeving komt in deze krantenkoppen weinig voor. Ondanks de moeilijkheid om in de fysieke omgeving veranderingen aan te brengen, is het belangrijk om te zoeken naar positieve stimulansen. Over deze sociale en maatschappelijke invloeden is volgens Bakker, Bakker, Dijke en Terpstra (2000) nog weinig bekend. Zo is er nog weinig onderzoek verricht naar de werkzaamheid van speeltuinen. Speelfaciliteiten zouden een beschermende rol kunnen spelen tegen probleemgedrag. Vooral bij kinderen van moeders met een lage sociaal economische status (hierna: lage SES) is dit van belang, aangezien uit onderzoek van Qi en Kaiser (2003) blijkt dat bij deze kinderen meer probleemgedrag voorkomt.

De vraagstelling van het huidige onderzoek is: ‘Bestaat er bij kinderen van moeders met een lage SES een verband tussen beschikbaarheid van speeltuinen en probleemgedrag?’

In de volgende paragraaf zal allereerst worden ingegaan op bestaande theorieën betreffende probleemgedrag en de omgevingskenmerken die hierbij van invloed zijn. Daarna zullen de mogelijkheden van speelfaciliteiten nader toegelicht worden. In paragraaf 3 zal worden beschreven hoe het onderzoek is uitgevoerd, in paragraaf 4 komen de resultaten aan bod en tot slot zal in paragraaf 5 de conclusie en de discussie uiteengezet worden.

Literatuur

Probleemgedrag

Met probleemgedrag wordt in dit onderzoek bedoeld op agressief, opstandig en antisociaal gedrag, die tezamen externaliserend probleemgedrag vormen (Mönch, 2009). In het balansmodel van Bakker en Bakker (Bakker et al., 2000) wordt gesteld dat dit probleemgedrag ontstaat door een combinatie van risicofactoren en beschermende factoren. Deze balans is voor elk kind anders. De risicofactoren kunnen gezien worden als de draaglast die ouders en kinderen hebben, tegenover de draagkracht die ouders en kinderen bezitten in de vorm van beschermende factoren. Zowel risico- als beschermende factoren bevinden zich op micro-, meso- en macroniveau. Het microniveau omvat de kind-, ouder-, en gezinskenmerken, het mesoniveau omvat de sociale gezins-, en buurtkenmerken en tot slot omvat het macroniveau de achtergrondkenmerken van de maatschappij. Dit balansmodel komt overeen met de aanname van Caspi, Taylor, Moffit en Plomin (2000) die stellen dat probleemgedrag niet ontstaat door aparte risicofactoren, maar door een cumulatie hiervan. Bovendien kunnen beschermende invloeden hierbij als buffer optreden.

De risicofactoren die als kindkenmerk van invloed zijn op de ontwikkeling van probleemgedrag zijn volgens Qi en Kaiser (2003) onder andere te vroeg geboren worden, een slechte hechting en een slechte taalbeheersing. Beschermende factoren zijn intelligentie, beschikking over sociale vaardigheden en positieve interacties met leeftijdsgenoten. Risicofactoren als ouderkenmerk worden door Qi en Kaiser (2003) ingevuld door onder andere stress en depressie bij moeder, alsook een harde disciplinerende naar het kind. Criminaliteit door gezins- of familieleden zorgt volgens Farrington en collega's (2002) ook voor verhoogd risico op probleemgedrag. Een beschermende factor in het gezin is een relatief hoog opleidingsniveau van de ouders. Op mesoniveau wordt door Qi en Kaiser (2003) gewezen op de mogelijk beschermende factor van sociale steun die ouders ontvangen.

Zoals in de inleiding beschreven, stellen Bakker en collega's (2000) dat er veel onderzoek is gedaan naar de risicofactoren en beschermende factoren op het niveau van kind en gezin. Naar de sociale en maatschappelijke factoren die in de omgeving meespelen is nog niet veel onderzoek gedaan. Wel is er volgens hen bij een lage SES als omgevingskenmerk sprake van een opeenstapeling van risicofactoren. Dit uit zich in een laag inkomen, slechte huisvesting en een ongezonde en onveilige leefomgeving. Ook speelt de lage cohesie in deze wijken een rol, wat uit onderzoek van Kohen en collega's (2002) bovendien een direct

risicofactor voor probleemgedrag blijkt te vormen. Dit alles zorgt voor een zware draaglast voor zowel ouders als het kind zelf. Dit verhoogde risico wordt bevestigd door vele andere onderzoeken (Caughy & O'Campo, 2006; Greene, 1993; Leventhal & Brooks-Gunn, 2000; Xue, Leventhal, Brooks-Gunn & Earls, 2005). Uit onderzoek van Qi en Kaiser (2003) blijkt dat de prevalentie van probleemgedrag bij kinderen die wonen in lage SES bijna 30 procent beslaat, tegenover de drie tot zes procent in de gehele populatie.

Beschermende omgevingsfactoren

Hoewel uit onderzoek blijkt dat de invloed van de omgeving de kind- en ouderkenmerken niet kan overschrijden (Caspi et al., 2000; Leventhal & Brooks-Gunn, 2000) is het waardevol onderzoek te doen naar beschermende omgevingsfactoren die als buffer kunnen optreden tegen de ontwikkeling van probleemgedrag. Deze beschermende factoren dienen te worden gestimuleerd bij elk kind ongeacht of er probleemgedrag aanwezig is, waardoor volgens Saxena, Jané-Llopis en Hosman (2006) de levens van meerdere kinderen gelijktijdig op positieve wijze kunnen worden beïnvloed.

Het belang van preventieve, beschermende factoren in de strijd tegen probleemgedrag wordt duidelijk door onderzoek waaruit blijkt dat de meerderheid van de jeugdige delinquenten een geschiedenis van probleemgedrag heeft die teruggaat naar de kindertijd (Loeber, Farrington & Petechuk, 2003). Volgens Broidy en collega's (2003) vormt probleemgedrag in de voorschoolse jaren het begin van een ontwikkeling tot probleemgedrag in de adolescentie. Wanneer dit probleemgedrag direct wordt aangepakt, of wanneer er zelfs actie wordt ondernomen voordat er sprake is van enig probleemgedrag, zal er volgens Loeber en collega's (2003) een kleinere kans zijn op continuïteit van probleemgedrag dat tot delinquentie leidt. Hierbij is niet alleen fysieke agressie een voorspeller van latere openlijke criminaliteit zoals vernieling, maar voorspelt opstandig gedrag in de vroege jaren ook verborgen criminaliteit zoals diefstal (Nagin & Tremblay, 1999). Preventie kan de overheid veel (onnodige) kosten besparen, gezien onderzoeksresultaten die stellen dat een persoon met gedragsproblemen de samenleving meer dan drie keer zoveel kost dan een persoon zonder gedragsproblemen. Een persoon met een gedragsstoornis kost volgens dit onderzoek zelfs tien keer zoveel als een persoon zonder gedragsproblemen (Scott, Knapp, Henderson & Maughan, 2001).

Speelmogelijkheden

Als preventieve beschermende omgevingsfactor tegen ontwikkeling van probleemgedrag kan volgens Yilmaz en Bulut (2007) worden gekeken naar openbare speelmogelijkheden. Uit onderzoek blijkt dat spel de cognitieve ontwikkeling van een kind stimuleert (Smoyer-Tomic, Hewko & Hodgson, 2004). Spelen zorgt daarnaast volgens Yilmaz en Bulut (2007) voor probleemoplossend vermogen en Barbour (1999) stelt dat de mogelijkheid tot samenspel de samenwerking tussen kinderen stimuleert. Deze sociale interactie zorgt aanvullend voor een positieve invloed op de sociale cohesie, de buurtidentiteit en de gehechtheid van kinderen aan de buurt (Smoyer-Tomic et al., 2004). Spel blijkt uit onderzoek van Nabors, Willoughby, Leff en McMenamain (2001) zelfs een specifieke rol te spelen in de behandeling van probleemgedrag. Met behulp van geschikt speelgoed en materiaal worden zowel kinderen met en zonder probleemgedrag gestimuleerd. Het bestaande probleemgedrag van de kinderen wordt aangepakt, terwijl er tegelijkertijd een beschermende functie wordt geboden aan de kinderen zonder probleemgedrag.

Het belang van deze beschermende speelmogelijkheden geldt nog sterker voor wijken met een lage SES, wat hiervoor is benoemd als risicofactor voor de ontwikkeling van probleemgedrag. Een belangrijk kenmerk van wijken met een lage SES is volgens Smoyer-Tomic en collega's (2004) namelijk de verminderde mogelijkheid voor ouders om kinderen speelactiviteiten aan te bieden buitenshuis. Dit uit zich in gebrek aan geld voor contributie aan sportclubs en het wonen in flats of kleine rijtjeshuizen waardoor er geen mogelijkheid is voor kinderen om in een eigen tuin te spelen. Uit onderzoek blijkt echter dat tijdens ongestructureerd spel 74 procent van de kinderen graag in de tuin speelt (Smoyer-Tomic et al., 2004). De afwezigheid van een auto of geld voor het openbaar vervoer speelt ook een rol in de verminderde speelmogelijkheden. Zonder auto of mogelijkheid tot openbaar vervoer kunnen ver liggende speeltuinen niet bereikt worden en kunnen kinderen niet gemakkelijk bij familie of vrienden gebracht worden om te spelen (Smoyer-Tomic et al., 2004). Daarnaast speelt volgens Qi en Kaiser (2003) mee dat in wijken met een lage SES vaak geweld in de gemeenschap voorkomt. Veitch, Salmon en Ball (2010) voegen hier nog de kenmerken van criminaliteit, rondhangende tieners, druk verkeer en de onbekende mensen die de kinderen op straat tegenkomen aan toe. Dit zijn allen redenen voor ouders om kinderen niet (alleen) buiten te laten spelen. Dit komt overeen met onderzoek van Veitch, Bagley, Ball en Salmon (2006), waarbij veiligheid bij 94 procent van de kinderen invloed heeft op het buitenspelen. Op straat spelen is niet wenselijk, gezien het drukke verkeer in wijken met een

lage SES. Yilmaz en Bulut (2007) stellen echter dat de helft van de kinderen bij gebrek aan speelplaatsen inderdaad op straat speelt.

Wijken met een lage SES blijken uit onderzoek van Jackson (2003) bovendien vaak een lage sociale cohesie te hebben. Dit is vanuit de lage SES tevens als risicofactor voor de ontwikkeling van probleemgedrag benoemd. Volgens Leventhal en Brooks-Gunn (2000) is deze lage cohesie een gevolg van structurele buurtkenmerken zoals armoede, veel verloop, eenoudergezinnen en etnische heterogeniteit. Deze kenmerken beïnvloeden probleemgedrag door de invloed die de buurtbewoners als informele instituties hebben op de openbare orde. Gebrek aan sociale cohesie, een belangrijke factor in het houden van toezicht, maakt de keuze om kinderen buiten te laten spelen moeilijk.

Speeltuinen

Bij het bekijken van speeltuinen kan onderscheid gemaakt worden tussen een ‘fantasiespeeltuin’ en een ‘sportieve speeltuin’. Een ‘fantasiespeeltuin’ is een speelplek met (verschillende soorten) speelinstrumenten. Deze speeltuinen bevatten bijvoorbeeld een glijbaan, wipwap en een klimrek. De doelgroep beperkt zich bij deze speeltuinen tot de basisschoolleeftijd. Zie figuur 1 voor twee voorbeelden.

Figuur 1: Voorbeelden van een ‘fantasiespeeltuin’

Vanwege de duidelijk andere functie van een ‘sportieve speeltuin’, is ervoor gekozen deze als aparte categorie te onderzoeken. Uit onderzoek van Veitch en collega’s (2006) blijkt namelijk dat ‘fantasiespeeltuinen’ vaak saai gevonden worden in de ogen van oudere kinderen. Een ‘sportieve speeltuin’ betreft een speelplek met doelen voor voetbal, basketbalnet(ten) of skatebanen. De doelgroep van deze soort speeltuinen reikt verder dan de basisschoolleeftijd. Zie figuur 2 voor twee voorbeelden.

Figuur 2: Voorbeelden van een ‘sportieve speeltuin’

Om de bereikbaarheid van deze speeltuinen na te gaan, dient de hemelsbrede afstand tussen de postcodes en de speeltuinen gehanteerd te worden, aangezien bij het meten van een realistische loopafstand vaak snellere doorgangen zoals kleine paadjes worden gemist (Smoyer-Tomic et al., 2004). Aanvullend stellen Davison en Lawson (2006) dat de bereikbaarheid van speeltuinen wordt beïnvloed door autowegen die overgestoken moeten worden en zebrapaden die hierbij al dan niet aanwezig zijn.

Naast de bereikbaarheid van speeltuinen is het van belang te kijken naar de veiligheid en kwaliteit van de speeltuinen. De veiligheid van speeltuinen speelt een doorslaggevende rol bij de keuze van een speelplaats door kinderen en de toestemming tot het gebruik van de speeltuin door ouders (Veitch et al., 2006). Deze veiligheid omvat volgens Davison en Lawson (2006) de aanwezigheid van een stoep rondom de speeltuin en de afwezigheid van verdrinkingsgevaar of obstakels die kinderen schade aan kunnen berokkenen. Cradock en collega’s (2005) vullen deze kenmerken aan met de afwezigheid van kapotte speelvoorzieningen en een zachte ondergrond bij speeltoestellen met grote hoogtes, zoals een klimrek. Volgens Min en Lee (2006) zorgt de kwaliteit van speeltuinen er daarnaast voor dat kinderen aangetrokken worden tot de speeltuinen. De kwaliteit bestaat daarbij uit de aanwezigheid van groen, de mogelijkheid tot het ‘manipuleren’ van speeltoestellen en de mogelijkheid tot het spelen met privacy. Ook ongestoord kunnen spelen door de afwezigheid van mensen die door de speeltuinen lopen of fietsen is hierbij een belangrijk aspect.

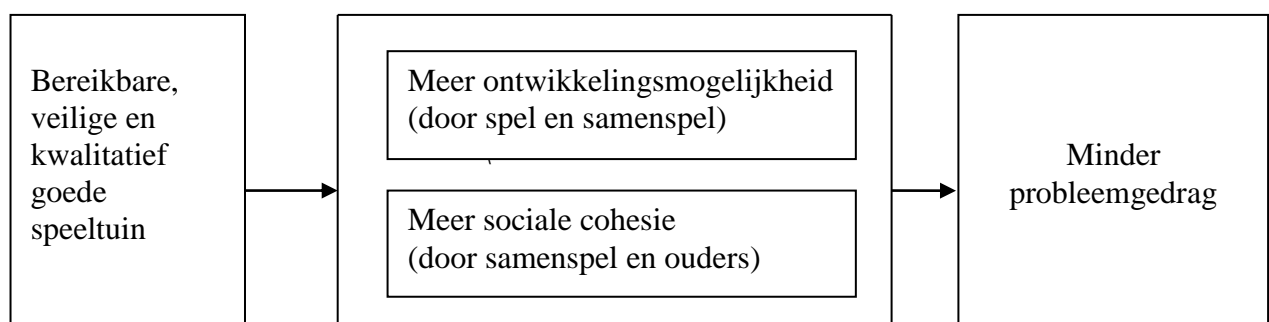
Met het oog op de sociale cohesie die gestimuleerd kan worden door openbare speeltuinen, benadrukt Barbour (1999) de positieve invloed van speeltoestellen die pas functioneren bij samenspel. Hierbij kan gedacht worden aan een wipwap. Aanvullend kan gekeken worden naar de aanwezigheid van recreatiebankjes en prullenbakken, wat de

verwachting scheidt dat ouders eerder bij hun kinderen gaan zitten als ze aan het spelen zijn. Hierdoor wordt mogelijk de sociale cohesie gestimuleerd.

Conclusies betreffend huidig onderzoek

Samengevat biedt buiten spelen allereerst een stimulans voor de ontwikkeling van kinderen door middel van spel en samenspel. Daarnaast stimuleert het de sociale cohesie door het in contact komen met buurtkinderen en buurtouders. Beide speelmogelijkheden alsook verbetering van cohesie spelen een beschermende rol in het tegengaan van probleemgedrag.

Figuur 3 illustreert deze aanname.

Figuur 3: Aanname werkzaamheid speeltuinen

De verwachting luidt: ‘Kinderen van moeders met een lage SES die een bereikbare, veilige, en kwalitatief goede speeltuin in de omgeving hebben, vertonen minder probleemgedrag dan kinderen van moeders met een lage SES die geen bereikbare, veilige en kwalitatief goede speeltuin in de omgeving hebben’.

Methode

Onderzoeksdesign

Bestaande gegevens aangaande probleemgedrag van kinderen zijn verzameld vanuit twee onderzoeksgroepen. Bij deze kinderen zijn de postcodes verzameld. Vervolgens is met behulp van ‘google maps’ en observaties ter plekke onderzocht binnen hoeveel meter er zich een ‘fantasiespeeltuin’ en een ‘sportieve speeltuin’ bevond. Bij elke speeltuin is bovendien een checklist doorgenomen over de bereikbaarheid, veiligheid en kwaliteit.

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep betreft een geselecteerde groep van 93 moeder-kind paren. Hiervan zijn 57 paren afkomstig uit een projectgroep van ex-gedetineerde moeders en 36 uit een groep met een lage SES. De vrouwen en kinderen uit de deelgroep van ex-gedetineerde moeders zijn onderdeel van een onderzoeksproject. De vrouwen die nog in detentie zaten op het moment dat ze de vragenlijsten invulden zijn echter niet meegenomen in dit onderzoek. De kinderen verbleven op dit moment namelijk niet bij hun moeder, maar bij familie, kennissen of een formeel geregelde verblijfplaats. Hierdoor kan niet worden aangenomen dat ze de mogelijkheid hebben gehad gebruik te maken van de speeltuinen bij het adres van moeder. De gebruikte data waren afgenomen voor de aanvang van het onderzoeksproject, zodat het niet nodig was met mogelijke projecteffecten rekening te houden.

De 36 vrouwen en kinderen uit de ‘lage SES’ groep vormen een deel van de schaduwgroep voor het onderzoeksproject. Deze groep bezit net als de ex-delinquente moeders een lage SES, maar zijn niet ex-gedetineerd. Deze schaduwgroep is tevens een geselecteerd deel van een groter databestand, dat niet geheel gebruikt is. Ditmaal wegens het deels ontbreken van postcodes, waardoor het onmogelijk was om gericht naar speeltuinen te zoeken bij een moeder-kind paar. Door het bij elkaar voegen van de twee groepen ontstond een geschikte onderzoeksgroep van 93 moeder-kind paren. De kinderen in deze groep zijn tussen de 24 en 133 maanden. Van de kinderen zijn er 45 jongens en 48 meisjes.

Procedure en dataverzameling

Om een duidelijk beeld te krijgen van relevante achtergrondkenmerken betreffende de ontwikkeling van probleemgedrag, zijn uit de bestaande gegevens data overgenomen. Voor de kindkenmerken waren dit de leeftijd en het geslacht en voor de ouderkenmerken waren dit het geboorteland; het al dan niet ex-gedetineerd zijn; de partnersituatie en opvoedgedrag.

Data over het probleemgedrag van de geselecteerde kinderen zijn tevens uit de bestaande gegevens verzameld en in een apart bestand gezet.

Bij de geselecteerde moeder-kind paren zijn de huidige postcodes verzameld. Via google maps zijn van deze postcodes omgevingskaarten uitgeprint en drie grenzen gecreëerd. Met behulp van een passer en de schaalverdeling van google maps was er een 100 meter grens bepaald, een 200 meter grens en een 300 meter grens. Het eerste deel van de dataverzameling (59) van de speeltuinen is met behulp van persoonlijk bezoek verricht. Hierbij is vanaf de desbetreffende postcode door de omliggende straten gelopen, zijn er foto's gemaakt en is er een checklist afgenomen omtrent de bereikbaarheid en kwaliteit van de speeltuinen (zie bijlage 1). Op de omgevingskaarten is aangegeven op welk punt de speeltuinen zich bevonden, zodat duidelijk werd binnen welke grens de dichtstbijzijnde speeltuin zich bevond. Het tweede deel van de dataverzameling (34) is enkel met behulp van google maps verricht. Op google maps is het mogelijk om virtueel door de straten van Nederland te lopen en hierbij 360 graden te draaien. Zie figuur 4 voor een voorbeeld van de methode. De afbeelding is niet op originele schaal.

Figuur 4: Illustratie van dataverzameling en schaal 100 meter, zoals gehanteerd bij 'google maps'

Betrouwbaarheid

Opvoedgedrag is geoperationaliseerd in de schalen ‘betrokkenheid’ en ‘slechte monitoring/supervisie, ontleend aan de Alabama Parenting Questionnaire (APQ) (Frick, 1991). Bij deze vragenlijst worden situaties voorgelegd, waarbij moeder dient aan te geven hoe vaak deze bij hen thuis voorkomen. De situatie ‘je kind laat geen briefje achter en laat niet weten waar hij of zij heen gaat’ was bij dit onderzoek niet voorgelegd. De reden hiervoor is de maximum leeftijd van tien jaar, waarbij deze situatie niet of nauwelijks te verwachten was.

Probleemgedrag is geoperationaliseerd in de schalen ‘gedragsproblemen’, ‘problemen met leeftijdsgenoten’ en ‘pro-sociaal gedrag’, ontleend aan de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) (Widenfelt, Goedhart, Treffers & Goodman, 2003).

Om betrouwbaarheid van het tweede deel van de dataverzameling te garanderen, is nagegaan of de resultaten van de persoonlijk bezochte postcodes overeenkwamen met de uitkomsten die met behulp van google maps waren gedaan. Bij 2 van de 59 zelf bezochte postcodes kwam het resultaat niet overeen met google maps. Op google maps wordt het zicht beperkt tot de wegen waar auto's kunnen rijden. Bij de 2 waarbij het niet overeen kwam, bevonden de speeltuinen zich in de grasvelden tussen relatief hoge flats. Bij 8 van de 59 speeltuinen was dataverzameling via google maps geen optie, vanwege het ontbreken van de mogelijkheid om virtueel door de buurt heen te lopen. Doordat doorlopen via google maps uitgesloten was, kon hier van te voren rekening mee gehouden worden en leverde dit geen onbetrouwbare data op.

Resultaten

Typering onderzoeksgroep

De samengestelde groep van 57 ‘ex-gedetineerden’ moeder-kind paren en 36 ‘lage SES’ moeder-kind paren, vertonen meerdere kenmerken waar rekening mee is gehouden in de analyses. De kinderen uit de onderzoeksgroep bestaan uit 45 jongens en 48 meisjes. Gezien de relatief grote leeftijdsspanne van de onderzoeksgroep, namelijk tussen de 24 en 133 maanden, is ter verduidelijking een tabel gemaakt met de leeftijdsverdeling in jaren. In tabel 1 wordt duidelijk dat de verdeling in leeftijd niet gelijk ligt voor de samengestelde groepen.

Tabel 1 *Leeftijd kinderen onderzoeksgroep en apart per deelgroep*

Leeftijd in jaren	‘ex-gedetineerd’	‘lage SES’	totaal
2	4	0	4
3	3	0	3
4	5	4	9
5	5	9	14
6	5	5	10
7	9	9	18
8	4	2	6
9	11	7	18
10	10	0	10
11	1	0	1
Totaal	57	36	93

De partnersituatie van de moeders en het geboorteland van moeder zijn verschillend voor de groep ‘ex-gedetineerd’ en ‘lage SES’. Bij de moeders met lage SES en een bijkomend delinquent verleden heeft 46 procent geen partner, 26 procent wel een partner, maar wonen niet samen, 19 procent woont samen en slechts een kleine 9 procent is getrouwd. Bij de moeders zonder delinquent verleden heeft 17 procent geen partner, 8 procent heeft wel een partner, maar woont niet samen, 8 procent woont samen en maar liefst 67 procent is getrouwd. Aanvullend hierop is er sprake van een andere verdeling wat betreft het geboorteland. Bij de ex-gedetineerden moeders komt ruim drie kwart van alle moeders uit Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen. Bij de moeders zonder delinquent verleden is een kwart in Marokko geboren, en betreft het totaal van Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen ‘slechts’ een kwart van allen.

De schaal ‘betrokkenheid’, betreffende het opvoedgedrag van de moeders, laat met behulp van Spearman rangcorrelatie een verband zien met het kenmerk van niet-delinquentie

($r_s = .28$; $p < .05$). Moeders zonder delinquent verleden scoren hier gemiddeld drie punten hoger dan moeders met een delinquent verleden.

Probleemgedrag

Met behulp van de Spearman rangcorrelatie is gekeken naar de samenhang tussen probleemgedrag van de kinderen en kind- en ouderkenmerken. Hierbij zijn geen correlaties met de kindkenmerken geslacht en leeftijd gevonden. Ook zijn er geen verbanden aangetoond tussen probleemgedrag en de afzonderlijke groepen ‘ex-gedetineerd’ en ‘lage SES’. Bij de partnersituatie is er een correlatie aangetoond met de schaal ‘problemen met leeftijdsgenoten’ ($r_s = .23$; $p < .05$). Verbanden zijn ook aangetoond tussen opvoedgedrag en het probleemgedrag van de kinderen. Deze correlaties golden voor de schaal ‘betrokkenheid’ bij opvoedgedrag en de schaal ‘prociaal gedrag’ bij probleemgedrag ($r_s = .27$; $p < .05$) en voor de schaal ‘monitoring’ bij opvoedgedrag en ‘gedragsproblemen’ bij probleemgedrag ($r_s = .24$; $p < .05$). De verdeling in probleemgedrag voor de gehele onderzoeksgroep wordt hieronder geïllustreerd door middel van tabel 2.

Tabel 2 Scores van de schalen bij probleemgedrag

Scores	‘prosociaal gedrag’	‘problemen leeftijdsgenoten’	‘gedragsproblemen’
0	-	26	21
1	-	25	31
2	-	15	18
3	1	12	9
4	-	7	9
5	1	6	2
6	9	1	3
7	6	1	-
8	22	-	-
9	20	-	-
10	34	-	-
Totaal	93	93	93

Bij de schaal ‘pro-sociaal gedrag’ is gedrag abnormaal tussen de scores nul en vier (Widenfelt et al., 2003). Dit beslaat in deze onderzoeksgroep één procent. Voor de schalen ‘problemen met leeftijdsgenoten’ en ‘gedragsproblemen’ is gedrag abnormaal vanaf de score vier (Widenfelt et al., 2003). In deze onderzoeksgroep beslaat dit bij ‘problemen met leeftijdsgenoten’ zestien procent en bij ‘gedragsproblemen’ vijftien procent.

Beschikbaarheid tuin en bereikbaarheid speeltuinen

Van de 93 kinderen in de onderzoeksgroep, hebben er 60 geen tuin. Deze afwezigheid van een tuin vertoont met behulp van Spearman rangcorrelatie een verband met de schaal ‘probleemgedrag’ bij probleemgedrag van de kinderen ($rs = -.30, p < .05$). De kinderen met een tuin scoren lager op probleemgedrag dan de kinderen die geen tuin hebben.

Onderstaande tabel 3 illustreert daarnaast de bereikbaarheid van zowel de ‘fantasiespeeltuinen’ als de ‘sportieve speeltuinen’. De categorie ‘+300 meter’ is van toepassing op het moment dat er binnen 300 meter geen speeltuin gevonden is.

Tabel 3 Afstand tussen postcodes en dichtstbijzijnde speeltuinen

Afstand	‘fantasiespeeltuin’	‘sportieve speeltuin’
<i>Binnen 100 meter</i>	64	29
<i>Binnen 200 meter</i>	27	39
<i>Binnen 300 meter</i>	1	18
<i>+300 meter</i>	1	7
Totaal	93	93

Voor de ‘fantasiespeeltuinen’ beslaat de grootste groep de 69 procent kinderen die binnen 100 meter een speeltuin tot hun beschikking hebben. Voor de ‘sportieve speeltuinen’ beslaat de grootste groep de 42 procent kinderen die binnen 200 meter een speeltuin tot hun beschikking hebben. Onderlinge verbanden tussen de bereikbaarheid van ‘fantasiespeeltuinen’ en ‘sportieve speeltuinen’ worden geïllustreerd door onderstaande tabel 4.

Tabel 4 Afstand tussen postcodes en dichtstbijzijnde speeltuinen per kind

		‘sportieve speeltuinen’				Totaal
		<i>100 meter</i>	<i>200 meter</i>	<i>300 meter</i>	<i>+300 meter</i>	
‘fantasie- speeltuinen’	<i>100 meter</i>	26	21	12	5	64
	<i>200 meter</i>	3	17	6	1	27
	<i>300 meter</i>	-	1	-	-	1
	<i>+300 meter</i>	-	-	-	1	1
Totaal		29	39	18	7	93

De twee grootste groepen bestaan uit de 28 procent kinderen die beide speeltuinen binnen 100 meter beschikbaar hebben en de 22 procent kinderen die binnen 100 meter een

‘fantasiespeeltuin’ en binnen 200 meter een ‘sportieve speeltuin’ tot hun beschikking hebben. Er is geen verband aangetoond tussen de afstanden tot ‘fantasiespeeltuinen’ en de jongste kinderen of tussen de afstanden tot ‘sportieve speeltuinen en de oudste kinderen. Gezien de afwezigheid van een officiële leeftijdsgrens voor het gebruik van de verschillende speeltuinen, zijn de grenzen vier tot en met zeven jaar oud allen onderzocht.

Verband tussen speeltuinen en probleemgedrag

Een verband tussen de afstand van de speeltuinen en de schalen van probleemgedrag is niet aangetoond. Ook na het controleren voor geslacht; leeftijd; ex-gedetineerd zijn van moeder; partnersituatie van moeder; geboorteland van moeder en de opvoedvaardigheden ‘betrokkenheid’ en ‘slechte monitoring’, is er geen verband getroffen. De aanvullende informatie over de bereikbaarheid, veiligheid en kwaliteit van de speeltuinen vertoonde tevens geen verband met probleemgedrag.

Conclusie en Discussie

Met behulp van google maps, observaties ter plekke en enquêtes is onderzocht of er bij kinderen van moeders met een lage SES een verband bestaat tussen beschikbaarheid van speeltuinen en probleemgedrag. Er is nog weinig onderzoek verricht naar de werkzaamheid van omgevingskenmerken betreffende de ontwikkeling van probleemgedrag. Speeltuinen kunnen hierbij een beschermende rol spelen door de stimulans tot spel, samenspel en sociale cohesie. Dit is vooral bij kinderen van moeders met een lage SES belangrijk, gezien de verhoogde kans op probleemgedrag, verminderde speelmogelijkheden en de lage sociale cohesie. De verwachting was dat kinderen van moeders met een lage SES die een bereikbare, veilige en kwalitatief goede speeltuin in de omgeving hebben, minder probleemgedrag vertonen dan kinderen van moeders met een lage SES die geen bereikbare, veilige en kwalitatief goede speeltuin in de omgeving hebben.

Samengevat bleek de prevalentie van abnormale scores op de schaal van ‘problemen met leeftijdsgenoten’ op zestien procent te liggen en bij ‘gedragsproblemen’ op vijftien procent. Daarnaast beschikken van de 93 kinderen slechts 33 kinderen over een tuin. 69 procent van de kinderen beschikt over een ‘fantasiespeeltuin’ binnen 100 meter. Voor de ‘sportieve speeltuinen’ ligt dit percentage lager, hier heeft 31 procent binnen een straal van 100 meter een ‘sportieve speeltuin’ tot de beschikking en 42 procent van de kinderen hebben dit binnen 200 meter. Bij het combineren van beide afstanden per kind, bestaan de twee grootste groepen uit de 28 procent kinderen die beide speeltuinen binnen 100 meter beschikbaar hebben en de 22 procent kinderen die binnen 100 meter een ‘fantasiespeeltuin’ en binnen 200 meter een ‘sportieve speeltuin’ beschikbaar hebben. Verbanden tussen bereikbaarheid, veiligheid en kwaliteit van de speeltuinen en probleemgedrag zijn niet aangetoond.

Gezien de voorgeselecteerde groep, hebben de resultaten slechts betrekking op deze onderzoeksgroep. De conclusies kunnen niet gegeneraliseerd worden naar de gehele populatie. Daarnaast is niet vastgesteld of de kinderen de mogelijkheid hebben om in de tuinen te spelen, dit onderzoek richtte zich slechts op de aanwezigheid van een tuin.

Desondanks kan worden geconcludeerd dat twee derde van de kinderen niet over een tuin beschikt. 69 procent van alle kinderen heeft daarentegen wel de beschikking over een fantasiespeeltuin op 100 meter. De doelgroep van de ‘sportieve speeltuinen’ betreft de relatief

oudere kinderen en hierdoor kan worden verwacht dat het geen bezwaar is dat kinderen voor deze speeltuinen verder moeten reiken dan voor de ‘fantasiespeeltuinen’.

Het uitblijven van een verband tussen de speeltuinen en het probleemgedrag van de kinderen vormt een eerste discussiepunt. De samenstelling van de twee groepen kan hier een verklaring voor zijn. Alle moeders hebben een lage sociaal economische status, maar ruim de helft van de moeders (61 procent) heeft daarnaast een delinquent verleden. Aangezien criminaliteit in het gezin volgens Farrington en collega's (2002) de kans vergroot dat kinderen probleemgedrag ontwikkelen, ziet het balansmodel er voor beide groepen anders uit. De reden dat dit verschil in probleemgedrag niet is aangetoond in dit onderzoek ligt wellicht aan de beperkte grootte van de twee groepen. Het bijkomende risicofactor door de ex-delinquentie is wel aangetoond voor de betrokkenheid van de moeders. Deze betrokkenheid is lager bij moeders met een delinquent verleden. Deze verlaagde betrokkenheid kan ervoor zorgen dat moeders minder snel met hun kinderen naar speeltuinen gaan. Bij de eisen aan de bereikbaarheid is hier geen rekening mee gehouden. Een bijkomende reden voor het mogelijk verminderd gebruik van de speeltuinen betreft eventuele criminaliteit in de buurt en onbekende mensen die kinderen tegenkomen op straat, waardoor moeders hun kinderen niet snel alleen buiten laten spelen. Het is de vraag of criminaliteit in een wijk de toegankelijkheid van openbare speelplekken belemmert. Beide verminderde betrokkenheid van ex-delinquente moeders en het niet meenemen van andere omgevingskenmerken zoals criminaliteit kunnen een verklaring zijn waarom er geen verband is aangetoond.

Een tweede discussiepunt betreft de gebruikte methode bij dit onderzoek. Het probleemgedrag is gemeten door middel van een bestaande vragenlijst, getest op normale populaties. Aangezien deze onderzoeksgroep een extreme groep is, is de verwachting dat deze kinderen gemiddeld hoger scoren op de vragen dan in een normaal verdeelde populatie. De geringe grootte van de onderzoeksgroep zorgt er daarnaast voor dat omgevingskenmerken moeilijk aan te tonen zijn. Dit gezien het feit dat deze kenmerken de kind- en gezinskenmerken qua effectgrootte niet kunnen overschrijden (Caspi et al., 2000; Leventhal & Brooks-Gunn, 2000). De betrouwbaarheid van de methode kan in twijfel worden getrokken ten aanzien van de dataverzameling volgend uit de postcodes. De informatie over de tuinen beperkt zich tot de aanwezigheid ervan. Er is niet gekeken naar grootte of mogelijkheid tot vrij kunnen spelen. De behoefte aan openbare speelplekken kan hierdoor onjuist zijn ingeschat. Daarnaast is het in twijfel te trekken of er van de (dichtstbijzijnde) speeltuinen ook gebruik wordt gemaakt. Wijken met inwoners met een lage SES worden gekenmerkt door veel/groot verloop (Leventhal & Brooks-Gunn, 2000). Doordat beide de lage SES en de status

van alleenstaande moeder kan zorgen voor geldproblemen krijgen deze moeders geregeld te maken met verhuizingen of ontruiming. Dit verloop is nog sterker bij de groep die gekenmerkt wordt door een delinquent verleden, aangezien deze groep vaak de eigen verblijfplaats kwijtraakt op het moment dat ze in detentie terecht komen. Het verhuizen als gevolg hiervan heeft invloed op de speeltuinen waarmee de kinderen in aanraking komen. Hierdoor kunnen speeltuinen onderzocht zijn waarmee kinderen nog niet in aanraking zijn geweest, of slechts enkele weken of maanden. Daarbij is tevens niet onderzocht of de kinderen gebruik maken van de speeltuinen die het dichtst bij het huis liggen. Het is te verwachten dat dichtstbijzijnde ‘fantasiespeeltuinen’ in ieder geval worden gebruikt door de jonge kinderen. Bij de sportieve speeltuinen is het de vraag of de dichtstbijzijnde worden gebruikt of dat de kinderen de vrijheid genieten om speeltuinen te bezoeken die verder liggen.

Voor vervolgonderzoek dient valide instrumentarium betreffende bereikbaarheid, veiligheid en kwaliteit van openbare speeltuinen voor de Nederlandse situatie ontwikkeld te worden. Daarbij is het nagaan van dichtstbijzijnde speeltuinen erg tijdrovend gebleken en geeft het niet de garantie dat die speeltuinen ook worden gebruikt door de kinderen. Dit kan beide in vervolgonderzoek worden ondervangen door de kinderen en of ouders te vragen of ze gebruik maken van speeltuintjes en welke dit zijn.

Literatuurlijst

- Bakker, I., Bakker, K., Dijke van, A., & Terpstra, L. (2000). *O+O = O kwadraat. Naar een samenhangend beleid en aanbod van opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering voor kinderen en ouders in risicosituaties*. Utrecht: NIZW
- Barbour, A. C. (1999). The impact of playground design on the play behaviors of children with differing levels of physical competence. *Early Childhood Research Quarterly*, *14*, 75-98.
- Broidy, L. M., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, B., Dodge, K. A., et al. (2003). Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six-site, cross-national study. *Developmental Psychology*, *39*, 222-245.
- Caspi, A., Taylor, A., Moffit, T. E., & Plomin, R. (2000). Neighborhood deprivation affects children's mental health: environmental risks identified in a genetic design. *American Psychological Science*, *11*, 338-342.
- Caughy, M. O., & O'Campo, P. J. (2006). Neighborhood poverty, social capital, and the cognitive development of African American preschoolers. *American Journal of Community Psychology*, *37*, 141-154.
- Cradock, A. L., Kawachi, I., Colditz, G. A., Hannon, C., Melly, S. J., Wiecha, J. L., & Gortmaker, S. L. (2005). Playground safety and access in Boston neighborhoods. *American Journal of Preventive Medicine*, *28*, 357-363.
- Davison, K. K., & Lawson, C. T. (2006). Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, *3*, 9.
- Farrington, D. P., Jolliffe, D., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., & Kalb, L. (2002). The concentration of offenders in families, and family criminality in the prediction of boys' delinquency. *Journal of Adolescence*, *24*, 579-596.
- Frick, P.J. (1991). *The Alabama Parenting Questionnaire. Unpublished Instrument*.
- Greene, M. B. (1993). Chronic exposure to violence and poverty. Interventions that work for youth. *Crime and Delinquency*, *39*, 106-124.
- Jackson, A. P. (2003). The effects of family and neighborhood characteristics on the behavioral and cognitive development of poor black children: a longitudinal study. *American Journal of Community Psychology*, *32*, 175-186.
- Loeber, R., Farrington, D.P., & Petechuk, D. (2003) . Child delinquency: Early intervention and prevention. *Child Delinquency Bulletin Series*, 1-19.
- Kohen, D. E., Brooks-Gunn, J., Leventhal, T., & Hertzman, C. (2002). Neighborhood income and physical and social disorder in Canada: associations with young children's competencies. *Child Development*, *73*, 1844-1860.
- Levanthal, T., & Brooks-Gunn, J. (2000). The neighborhoods they live in: The effects of neighborhood residence on child and adolescent outcomes. *Psychological Bulletin*, *126*, 309-337.
- Min, B., & Lee, J. (2006). Children's neighbourhood place as a psychological and behavioral domain. *Journal of Environmental Psychology*, *26*, 51-71.
- Mönch, M. E. (2009). *Behandeling en interventies gericht op psychosociale problemen, leerproblemen en ontwikkelingsproblemen*. Compiled from: Johnson, J. H., Rasbury, W. C., & Siegel, L. J. (1997). *Approaches to child treatment* (second edition), Webber, J., & Plotts, C. A. (2008). *Emotional and behavioral disorders: Theory and practice* (fifth edition), Martin, G., & Pear, J. (2009). *What it is and how to do it* (eighth edition), and Bender, W. N. (2008). *Learning Disabilities: Characteristics, identification, and teaching strategies* (sixth edition). ISBN: 978 1 84776 647 2

- Nabors, L., Willoughby, J., Leff, S., & McMenamain, S. (2001). Promoting inclusion for young children with special needs on playgrounds. *Journal of Developmental and Physical Disabilities, 13*, 179-190.
- Nagin, D., & Tremblay, R. E. (1999). Trajectories of boys' physical aggression, opposition, and hyperactivity on the path to physically violent and nonviolent juvenile delinquency. *Child Development, 70*, 1181-1196.
- Qi, C. H., & Kaiser, A. P. (2003). Behavior problems of preschool children from low-income families: review of the literature. *Topics in Early Childhood Special Education, 23*, 188-216.
- Saxena, S., Jané-Llopis, E., & Hosman, C. (2006). Prevention of mental and behavioural disorders: implications for policy and practice. *World Psychiatry, 5*, 5-14.
- Scott, S., Knapp, M., Henderson, J., & Maughan, B. (2001). Financial cost of social exclusion: follow up study of antisocial children into adulthood. *British Medical Journal, 323*, 191-194.
- Smoyer-Tomic, K. E., Hewko, J. N., & Hodgson, M. J. (2004). Spatial accessibility and equity of playgrounds in Edmonton, Canada. *The Canadian Geographer, 48*, 287-302.
- Veitch, J., Bagley, S., Ball, K., & Salmon, J. (2006). Where do children usually play? A qualitative study of parents' perceptions of influences on children's active free-play. *Health and Place, 12*, 383-393.
- Veitch, J., Salmon, J., & Ball, K. (2010). Individual, social and physical environmental correlates of children's active free-play: a cross-sectional study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 7*, 1-10.
- Widenfelt, B. van, Goedhart, A., Treffers, P., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child and Adolescent Psychiatry, 12*, 281-289.
- Yilmaz, S., & Bulut, Z. (2007). Analysis of user's characteristics of three different playgrounds in districts with different socio-economical conditions. *Building and Environment, 42*, 3455-3460.
- Xue, Y., Leventhal, T., Brooks-Gunn, J., & Earls, F. (2005). Neighborhood of residence and mental health problems of 5- to 11-year-olds. *Archives of General Psychiatry, 62*, 554-563.

Bijlage 1: checklist bereikbaarheid, veiligheid en kwaliteit van de speeltuinen.

Bereikbaarheid speeltuin:

- Dient het kind een autoweg over te steken voordat de speeltuin wordt bereikt?
- Is er een zebrapad aanwezig in het geval dat een kind een autoweg dient over te steken voordat de speeltuin wordt bereikt?

Veiligheid en kwaliteit speeltuin:

- Is er een stoep aanwezig rondom de speeltuin?
- Is er 'groen' aanwezig op de speeltuin?
- Bestaat er verdrinkingsgevaar op de speeltuin?
- Bestaan er andere gevaren op de speeltuin, zoals obstakels; gaten; afwezigheid van een omheining; enzovoort?
- Zijn er kapotte speelvoorzieningen aanwezig op de speeltuin?
- Zijn er grote hoogtes aanwezig op de speeltuin en zo ja, zijn deze voorzien van een zachte ondergrond?
- Is het mogelijk om te manipuleren met betrekking tot de speelmogelijkheden? (zoals speelvoorzieningen die bewogen kunnen worden of een zandbak waarbij zand verplaatst kan worden)
- Is er mogelijkheid tot privacy in de speeltuin? (zoals een hutje of andere schuilplaats)
- Is de speeltuin een mogelijke en aantrekkelijke doorgang voor voetgangers/fietsers?
- Zijn er speelvoorzieningen aanwezig op de speeltuin die alleen gebruikt kunnen worden door meerdere kinderen tegelijk? (zoals een wipwap)
- Is er een bankje aanwezig op de speeltuin?
- Is er een prullenbak aanwezig op de speeltuin?